

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Barbora Rusňáková, DiS.

Orgány sociálně právní ochrany dětí a jejich činnost při pomoci
ohroženým dětem

Olomouc 2018

vedoucí práce: doc. Mgr. Štefan Chudý, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem použila jen uvedené pramenů a literatury.

Ve Velkých Opatovicích dne

Děkuji panu doc. Mgr. Štefanovi Chudému, Ph.D. za odborné vedení práce a metodickou pomoc při zpracování mé bakalářské práce. Chtěla bych také poděkovat svému partnerovi a celé rodině za podporu a důvěru, kterou ve mě po celou dobu studia vkládali, čehož si nesmírně vážím.

Obsah

Obsah.....	4
Úvod.....	5
1 Orgány sociálně-právní ochrany dětí.....	7
1.1 Vymezení činnosti a působnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí.....	8
1.2 Preventivní a poradenská činnost.....	10
1.3 Opatření na ochranu dětí.....	11
2 Rodina a dítě.....	12
2.1 Rodina a její funkce.....	12
3 Ohrožené dítě.....	15
3.1 Děti ohrožené prostředím obecně.....	15
3.1.1 Děti ohrožené rodinným prostředím.....	16
3.2 Děti ohrožené svým chováním.....	16
4 Posouzení situace dítěte a jeho rodiny.....	18
PRAKTICKÁ ČÁST.....	21
5 Případové studie ohrožených dětí.....	21
5.1 Děti ohrožené rodinným prostředím.....	21
5.1.1 Kazuistika č. 1.....	21
5.1.2 Kazuistika č. 2.....	28
Závěr.....	35
Anotace.....	36
Annotation.....	36
Soupis použité literatury a pramenů.....	37
Seznam použitých zkratk.....	39

Úvod

V této bakalářské práci se zaměřuji na to, abych představila činnost a fungování orgánu sociálně-právní ochrany dětí v České republice. Ze zkušenosti vím, že vědomí o tomto odvětví je velmi nízké a mnoho lidí si myslí, že náplň sociálních pracovníků je velmi odlišná od skutečnosti. Činnosti orgánů pečujících o zdárný vývoj nezř. dětí uvedu na několika případových studiích.

Toto téma jsem si zvolila, protože již téměř dva roky pracuji jako sociální pracovníce na orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Popsané případové studie jsem tedy čerpala ze svých pracovních zkušeností, kdy jsem nějakou dobu působila jako klíčová pracovníce ve vybraných případech. Informace, které jsem použila v praktické části své práce, jsem tedy získala studiem spisové dokumentace. Z důvodu ochrany údajů, jsou jména uvedena v praktické části smyšlená.

Práci jsem rozdělila na teoretickou a praktickou část, přičemž teorie je tvořena úvodem, čtyřmi kapitolami a závěrem. V první kapitole popisuji orgány sociálně-právní ochrany dětí. Zejména zde ukazuji činnosti, které orgán vykonává, a vymezuji orgán péče o děti a jeho zakotvení v právním systému České republiky.

Ve druhé kapitole se zabývám pojmem rodina a dítě. Zde popisuji rodinu jako celek, její funkce a rozděluji rodiny z hlediska funkčnosti.

Třetí kapitola se zabývá posouzením situace dítěte a rodiny a jeho aspekty, které se hodnotí orgán sociálně-právní ochrany při práci s každým dítětem.

Ve čtvrté kapitole popisuji pojem ohrožené dítě, jakožto stěžejní pilíř sociálně-právní ochrany dětí. Věnuji se zde faktorům, které mají vliv na děti a jejich vývoj. Podrobně se pokusím rozebrat ohrožení dětí rodinným zázemím, svým chováním a prostředím v obecné rovině.

V praktické části, v páté kapitole uvedu metodou kvalitativního výzkumu dvě případové studie, se kterými jsem se sama, jako klíčový pracovník setkala. Oba případy byly něčím specifické a ve mně samotné zanechaly stopu.

Za cíl bakalářské práce jsem zvolila zjištění, jakým způsobem je zajištěna sociálně-právní ochrana dětí v naší republice, jakým způsobem je ochrana orgány sociálně-právní ochrany

uskutečňována, jaká jsou jejich oprávnění. Na konkrétních případech chci ukázat, jak ve skutečnosti OSPOD pracuje.

Ke zpracování bakalářské práce jsem vybrala metodu analýzy právních předpisů a dostupné literatury k vybranému tématu. Následně jsem provedla komparaci získaných informací a jejich následnou analýzu. Jak jsem již uvedla, ke zpracování praktické části jsem použila zkušenosti z vlastní praxe, které jsem doplnila studiem spisové dokumentace uvedených případů.

1 Orgány sociálně-právní ochrany dětí

V České republice, stejně jako v jiných zemích, existuje povinnost státu chránit zdravý vývoj každého dítěte, chránit děti před fyzickým, psychickým a sexuálním násilím. Tato povinnost vyplývá z Listiny základních práv a svobod jako součásti Ústavního zákona č. 2/1993 Sb., jako součást ústavního pořádku České republiky.

Z výčtu základních práv a povinností dítěte, viz. Úmluva o právech dítěte, z hlediska sociálně-právní ochrany dětí můžeme jmenovat:

- způsobilost každého mít práva,
- právo na život, právo na zdraví,
- právo být chráněn před všemi druhy násilí,
- právo na sjednocení rodiny a na péči obou rodičů a pravidelný styk s nimi,
- právo znát svůj biologický původ a své rodiče,
- právo na výchovu směřující k úctě k lidským právům, svobodám, k rodičům a vlastní kultuře, hodnotám,
- povinnost dbát svých rodičů,
- rodiče a děti jsou si povinni pomoci, podporou a ohledem na svou důstojnost.

Nejvýznamnějším dokumentem, který dosahuje i mimo Českou republiku, je Úmluva o právech dítěte, která je zároveň mezinárodním dokumentem. V článku 3 se Úmluva zabývá nejlepším zájmem dítěte a objevuje se zde pojem „blaho dítěte“, přičemž je státům, pro které je Úmluva platná, vymezena povinnost zajistit dítěti takové prostředí, které nebude ohrožovat jeho blaho.

„Sociálně-právní ochrana dětí představuje zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv

tělesným, či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním.“
(Novotná, Burdová, 2007, str. 19)

Sociálně-právní ochrana dětí je poskytována každému dítěti, které se ocitne v ohrožení a jeho trvalý pobyt je na území České republiky či má pobyt na tomto území přechodný nebo povolený.

Příjemci sociální práce jsou rodiče, děti, jiné osoby odpovědné za výchovu dětí, prarodiče nebo další členové širší rodiny nebo osoby blízké dítěti nebo rodině.

Při poskytování sociálně-právní ochrany dětí, včetně realizace metod sociální práce je základním pokynem a předním hlediskem pro sociálního pracovníka nejlepší zájem, prospěch a blaho dítěte.

Mezi nástroje opatření a metody sociální práce s ohroženými rodinami patří:

- projednávání situací,
- působení,
- poradenství nebo jeho zprostředkování na odborném pracovišti,
- rozhodování o výchovných opatřeních, o uložení povinnosti,
- případové konference,
- rodinné konference.

1.1 Vymezení činnosti a působnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí

Činnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí je vymezena především následujícími zákony a legislativou:

- zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 14/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů,

- zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 200/90 Sb., přestupkový zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Mezi práva, povinnosti a činnosti, které vykonává OSPOD, které jsou uvedeny v zákoně 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí patří:

- vyhledávat ohrožené děti a poskytnout ohroženému dítěti potřebnou pomoc,
- pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte vedeného na OSPOD, a jeho rodiny, na základě vyhodnocení zpracovat individuální plán ochrany dítěte,
- v zájmu ochrany a pomoci dítěti nebo rodině podat k soudu návrh nebo podnět k zahájení potřebného soudního řízení, konkrétní návrhy jsou vymezeny zákonem,
- na žádost rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu poskytnout nebo zprostředkovat poradenství při uplatňování nároků na dítě,
- rozhodovat o výchovných opatřeních, kterými jsou napomenutí, dohled, omezení nebo uložit rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení,
- vést evidenci a spisovou dokumentaci dětí, jímž je poskytována sociálně-právní ochrana,
- navštěvovat dítě v obydlí, kde žije, zjišťovat v místě bydliště dítěte, ve školském zařízení, zdravotnickém zařízení, v zaměstnání nebo jiném prostředí, kde se dítě zdržuje, jak rodiče nebo jiné osoby odpovědné za

výchovu o dítě pečují, v jakých sociálních podmínkách dítě žije a jak se dítě chová, pořizovat obrazové a zvukové záznamy dítěte a prostředí, v něm žije.

Orgány sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) jsou orgánem zřízeným státem, která působí při městských úřadech nebo obecních úřadech obcí s rozšířenou působností. Dále SPOD zajišťují krajské úřady, komise pro sociálně-právní ochranu dětí, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí či jiné subjekty, které jsou výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny (dále jen SPOD).

1.2 Preventivní a poradenská činnost

Jedním z nejdůležitějších pilířů SPOD je jednoznačně preventivní a poradenská činnost. Sociální pracovníci prvotně zjišťují ráz a rozsah tíživé sociální situace a zprostředkovávají klientovi konkrétní radu či pomoc v rámci platných právních a etických norem. Ve stanovených případech zjišťují také příčiny jejího vzniku kritické situace. Poté již záleží na rozhodnutí klienta, zda podanou radu přijme či nikoliv.

Do sociálního poradenství patří i takové drobnosti, jako například informování, které se týká praktických rad, například sepsání a podání různých žádostí, na které instituce se klienti mohou obrátit a jak s nimi komunikovat. Dále jak se chovat v odvolacím či správním řízení apod. Sociální poradenství má rovněž i terapeutickou funkci.

Mezi preventivní činnost prováděnou OSPOD patří zejména vyhledávání ohrožených dětí, provádění kontrolní činnosti, např. dodržování zákonů mladistvými, rozhovory s dítětem o jeho nedostacích a následných nápravách, pomoc rodičům při řešení výchovných a různých problémů spojených s péčí o nezletilé dítě.

Mezi základní poradenské úlohy patří například poskytování chybějících informací, pomoc při orientaci v obtížné situaci, preventivní a výchovná funkce a především snaha o předcházení vzniku a rozvoji nežádoucích sociálních jevů.

Jednou z metod preventivní a poradenské činnosti je sanace rodiny. „*Cílem sanace rodiny je předcházet, zmírnit nebo eliminovat příčiny ohrožení dítěte a poskytnout rodičům i dítěti pomoc a podporu k zachování rodiny jako celku.*“ (Bechyňová, Konvičková, 2008, 2011, str. 18)

1.3 Opatření na ochranu dětí

V případě, že výše uvedené působení na rodiče a děti nemá výsledky a problémy se dále prohlubují, může v těchto případech razantněji zasáhnout příslušný soud a stanovit z některých výchovných opatření, např. stanovení soudního dohledu nad výchovou dítěte, nařízení ústavní výchovy, svěření dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc či omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu.

Existují také výchovná opatření, která nemusí být nařízena pouze soudem. I OSPOD může dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí §13 prostřednictvím správního řízení rozhodnout o uložení následujících opatření:

- napomenutí nezletilého, rodičů či osob, které nevhodným způsobem narušují řádnou výchovu nezletilého,
- uložení povinnosti využít odbornou poradenskou pomoc, např. absolvování rodinné terapie,
- stanovení dohledu nad nezletilým,
- uložení nezletilému omezení zabraňující škodlivým vlivům na jeho výchovu.

Pokud nejsou opatření plněna, například rodiče neplní povinnost využít odbornou poradenskou činnost, může jim být uložena finanční sankce.

Dojde-li k nápravě a opatření splní svůj účel, může je instituce, která je v minulosti uložila, zrušit.

2 Rodina a dítě

„Rodina je skupina lidí se společnou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním vzájemně propojených transakčních vztahů. Členové jsou často (ale ne nutně) vázáni hereditou, legálními manželskými svazky, adopcí nebo společným uspořádáním života v určitém úseku jejich životní cesty. Kdykoli mezi blízkými lidmi existují intenzivní a kontinuální psychologické a emocionální vazby, může být užíván pojem rodina, i když jde např. o nesezdaný pár, o náhradní rodinu atd.“ (Sobotková, 2001, str. 22)

V následující kapitole se pokusím formulovat základní funkce rodiny, vymezit nejzákladnější potřeby každého dítěte a v poslední podkapitole se budu věnovat rozlišení dysfunkční rodiny od funkční.

2.1 Rodina a její funkce

Nejdůležitějším cílem rodiny je uspokojit potřeby a požadavky každého jejího člena, které jsou na ni jak jejími členy, tak zároveň společností kladeny. Aby mohlo k uspokojení těchto potřeb dojít, musí rodina plnit alespoň základní funkce, které zabezpečují život člověka ve společnosti.

Jak uvádí Lovasová (2006), první funkce rodiny je biologicko-reprodukční, která by měla plnit především reprodukci lidské populace. Bohužel však v dnešní době je vnímán pokles této funkce, neboť se muži i ženy častěji snaží dosáhnout kariérního vzrůstu a zakládání rodiny je níže na jejich žebříčku hodnot a dítě je spíše vnímáno jako překážka.

Druhá funkce rodiny je zabezpečovací neboli ekonomická. Vztahuje se na všechny členy rodiny a je závislá na přítomnosti dítěte v rodině. Tato funkce také ukazuje, zda jsou uspokojeny všechny základní potřeby dítěte.

Třetí funkce je socializačně výchovná, která spočívá v opravdovém zájmu o dítě, v jeho výchově, v umožnění dítěti rozvíjet své schopnosti a také v celkovém připravení dítěte pro samostatný vstup do života společnosti. Pro dítě je rodina první sociální skupinou, kde se učí přizpůsobovat se životu. Rodina poskytuje dítěti základní orientaci v okolním světě a také pracuje jako regulátor nežádoucích činností. Prostřednictvím rodiny dítě přejímá modely chování.

Ochranná funkce, je čtvrtou a stejně důležitou funkcí rodiny. U této funkce rodina působí jako obrana proti vlivům, které přicházejí zvenčí a tím poskytuje svým členům pocity jistoty, bezpečí a klidu.

Pátou a zásadní funkcí je funkce emocionální, která se stává centrálním úkolem fungování rodiny. Její podstatou je poskytování citového zázemí, pocitu pomoci, jistoty a bezpečí. V této oblasti je rodina jedinečná a nezastupitelná a naopak, pokud je rodina dysfunkční, je právě tato oblast nejvíce zraňující. Zdravá rodina je tak stále jedinou zárukou výchovy zdravých a emocionálně stabilních dětí. Žádná jiná instituce tuto funkci nedokáže napodobit a už vůbec ne nahradit. Z vlastní praxi mohu říci, že v současné době přibývá rodin, které tuto funkci plní velmi obtížně, například z důvodu bouřlivého rozvodu nebo jiných problémů.

Dunovský (1995) vypracoval nástroj hodnotící funkčnost rodiny, a to tzv. Dotazník funkčnosti rodiny, který se opírá o hodnocení osmi diagnostických kritérií:

- složení rodiny,
- stabilita rodiny,
- sociálně-ekonomická situace, která vychází z věku, z rodinného stavu, vzdělání, zaměstnání rodičů, z příjmu a bydlení rodiny,
- osobnost rodičů, to znamená jejich zdravotní i psychický stav a úroveň jejich společenské adaptace,
- osobnost sourozenců,
- osobnost dítěte,
- zájem o dítě,
- péče o dítě.

Na základě konečných výsledků byly autorem definovány čtyři typy rodin, které jsou zobrazeny v následující tabulce:

Přehled funkčnosti rodiny:			
funkční rodina	problémová rodina	dysfunkční rodina	afunkční rodina
<p>je zajištěna optimální míra vývoje dítěte (těchto rodin je v populaci většina)</p>	<p>výskyt závažnějších poruch některých nebo všech funkcí – vážněji však neohrožují rodinný systém či vývoj dítěte (rodina je schopna problémy řešit sama či je kompenzovat pomocí zvenčí)</p>	<p>výskyt vážných poruch funkcí rodiny – ohrožují nebo poškozují rodinu jako celek, zejména vývoj dětí; nutná je tzv. sanace rodiny (ozdravení, přijetí opatření k nápravě, pomoc)</p>	<p>poruchy jsou velkého rázu, rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažným způsobem škodí; jediné řešení - odebrání dětí</p>

Tabulka č. 1 – Přehled funkčnosti rodiny (dostupné z <http://rodinne-vztahy.blog.cz/1004/poruchy-rodiny>)

3 Ohrožené dítě

Pojmem „ohrožené dítě“, který skloňujeme v průběhu celé bakalářské práce, se rozumí dítě, které je ohroženo na životě nebo je nějakým závažným způsobem ohroženo jeho zdraví a normální vývoj.

Ptáček (2012) rozděluje ohrožení dítěte do čtyř stupňů. Prvním stupněm je minimální riziko ohrožení mládeže, kdy dítě nespadá do kategorie týraného, zneužívaného nebo zanedbávaného dítěte. Snížená péče rodičů v tomto případě byla pouze krátkodobá a došlo k ní vlivem shody nevhodných okolností.

Druhý stupeň je střední riziko ohrožení, přičemž je nutné pro dítě vytvořit plán individuální ochrany dítěte (dále je IPOD) a rodina je motivována ke spolupráci s OSPOD i dalšími odborníky, např. sociálně aktivizační služby, terénní sociální práce apod. Pokud jsou kroky stanovené v plánu naplněny, rodina je zařazena zpět o stupeň níže.

Třetí stupeň, závažné ohrožení dítěte, znamená, že rodinné a výchovné prostředí dítěte vykazuje znaky závažného ohrožení dítěte a je opět vypracován IPOD, kde jsou stanoveny kroky směřující k nápravě situace. V této situaci je také stanoveno alternativní řešení, které by přicházelo na řadu, pokud by cíle stanovené v IPOD nebyly naplněny.

Čtvrtý, nejzávažnější stupeň, je přímé akutní ohrožení dítěte. V tomto stupni je nejdůležitější zajistit bezpečí dítěte. V některých případech může dojít k vydání předběžného opatření a odebrání dítěte z rodiny.

Pro možný zásah OSPOD je primární, včasné označení ohroženého dítěte. Poté OSPOD učiní kroky směřující k nápravě a stabilizace situace. K tomuto je ve většině případů nutná spolupráce dalších organizací, jak už bylo výše uvedeno, například sociálně aktivizačních služeb, ale také odborníků z řad medicíny či školství. Nejdůležitější roli hraje samozřejmě rodina a její vůle situaci změnit.

3.1 Děti ohrožené prostředím obecně

„Prostředí člověka zahrnuje vedle hmotných předmětů nezbytné vztahy, tedy vedle materiálního systému duchovní systém, tj. prvky jako věda, umění, morálně apod. Podstatné tedy je, že prostředí jako jistý vymezený prostor obsahuje podněty nezbytné pro rozvoj osobnosti.“ (Kraus, a další, 2001, str. 99)

Z výše uvedeného citovaného textu tedy vyplývá, že pod pojmem „děti ohrožené prostředím“ je možno si představit vše, co zcela přímo ohrožuje děti v prostředí, ve kterém se právě nachází. Lze tedy říci, že podmínky pro život vytváří prostředí přírodní i společenské.

Nelze však přesně vymezit, jaké prostředí je vhodné pro zdárný vývoj a výchovu, neboť vše je individuální a stejné prostředí může mít na několik jedinců vliv zcela odlišný.

3.1.1 Děti ohrožené rodinným prostředím

Když se dítě narodí, je pro něj rodina prvním místem či prostředím, se kterým přijde do styku. Rodina tak dítě nadále utváří, připravuje pro další život, předává své návyky a respektive je pro dítě nejdůležitější socializační skupinou. Definici a funkci rodiny jsem se již věnovala v kapitole dvě „Rodina a dítě“.

Nyní si rozdělíme ohrožující faktory ze strany rodičů, které mohou mít za důsledek značné ohrožení zdárného vývoje dětí:

- rodiče, kteří nejsou schopni nebo nemohou plnit svoji roli rodiče z různých příčin – v těchto případech se jedná převážně o rodiče závislé na omamně psychotropních látkách, alkoholu, hracích automatech či zdravotně handicapované,
- rodiče, kteří nejsou pro výchovu dětí dostatečně motivováni – do této kategorie řadíme rodiče nedospělé, sociálně méně zdatné a rodiče uznávající jiné společenské hodnoty, např. kariéru, vzdělání aj.

3.2 Děti ohrožené svým chováním

V současném světě, kdy na děti v převážné většině působí sociální sítě a internet, který je plný agresivních podnětů, mají děti zkreslené vnímání o hranicích, co je ještě v pořádku a co ne. Děti často ani nedokážou domyslet, jaké bude mít jejich chování pro ně či jiné osoby důsledky. Někdy až po delším časovém odstupu pochopí, co se stalo a proč bylo jejich chování považováno za špatné.

„Všichni si uvědomujeme, že v současné době dochází k masivní devalvaci hodnot a ke ztrátě mravní zodpovědnosti. Avšak méně už si uvědomujeme, že jsme též svědky otupování a deformování estetického citění a vkusu. Nemravné jednání pobuřuje většinu z nás vždy více než počínání nevkusné. Ztráta svědomí, otupený vkus, neprofesionalita a nekompetentnost představují podhoubí, na kterém pak vyrůstá arogance a agresivita.“ (Kraus, a další, 2001, str. 71)

Jak bylo uvedeno výše, že i vliv rodinného prostředí je individuální, to platí i zde. Každý stát má své normy a zvyky, dle kterých se závadové chování hodnotí.

Ohrožující faktory dětí ohrožených vlastním chováním můžeme rozdělit na šikanu, záškoláctví, kriminalitu a delikvenci dětí, závislost na alkoholu či sebevražednost. Tyto faktory jsou závažné, avšak v této práci se na ně zaměřovat nebudeme.

4 Posouzení situace dítěte a jeho rodiny

Posouzení situace ohroženého dítěte a rodiny je velmi obtížné a jde o komplexní problém, při kterém je nutno spolupracovat s dalšími odborníky a organizacemi. Je nutné posuzovat každého jedince zvlášť a to z mnoha hledisek. Jedná se o hlediska zdravotní, psychologické, sociální a sociálně-právní.

Kvalifikované posouzení špatného zacházení s dítětem musí brát v potaz závažnost zneužívání a týrání, četnost těchto projevů, věk a vyspělost dítěte.

Jak uvádí Matoušek (2010), ukazatelem nedobrého zacházení s dítětem mohou být zprávy lékařů či učitelů, oznámení občanů, oznámení Policie České republiky nebo oznámení rodinných příslušníků.

Pro posouzení situace slouží následující nástroje:

- rozhovor s rodiči, dítětem či blízkými osobami,
- pozorování,
- sociální šetření,
- spolupráce se zainteresovanými subjekty a institucemi,
- shromáždění konkrétních informací a výstupů v ústní i písemné podobě,
- případové konference či supervize.

Při procesu posuzování, vyhodnocování a analýzy situace potřeb dítěte je třeba posuzovat tyto aspekty:

- zda je dítě ohroženo na zdraví a životě,
- zda ohrožení dítěte nastalo záměrně a opakovaně,
- zda má dítě vícečetně poškození,
- zda je dítě ohroženo na zdárném vývoji, jak psychické, tak i fyzickém a sociálním,
- zda je rodič aktuálně zadržen orgány činnými v trestním řízení z důvodu ublížení na zdraví dítěti,

- bojí-li se dítě rodiče,
- dítě projevuje sebevražedné chování,
- rodič projevuje znaky extrémního chování, trpí duševní poruchou,
- rodič nebo dítě užívá návykové látky,
- děti neplní školní docházku,
- příslušníci rodiny vykazují závadové chování.

Dle Navrátila (2011) je toto posouzení jednou z nejnáročnějších a zároveň nejkontroverznějších aktivit v sociální práci. Přesto nebo snad právě proto neexistuje jednoznačná odpověď či „postup“, jak dosáhnout takového posouzení, které bude co nejpřesněji vypovídat o situaci dítěte a jeho rodiny. Je možné použít celou řadu technik, strategií a různých činností, na jejichž vhodnosti a adekvátnosti se odborníci ale stále nemohou shodnout.

Často je velmi obtížné objevit příčiny špatného zacházení s dítětem ze strany rodičů, v takových případech musí pracovat tým specialistů, kteří navzájem spolupracují. Jednou z častých příčin bývá, že rodiče samotní si jako děti prošli takovýmto špatným zacházením, není tomu tak ale vždy. *„Ne všechny příčiny špatného zacházení rodičů s dětmi je možné odůvodnit osobními anomáliemi rodičů, případně tím, že rodiče svým chováním kopírují nevhodné způsoby výchovy, jimiž byli sami jako děti vystaveni. Stres aktuálně působící na rodinu a v rodině (nezaměstnanost, společenská izolace, chudoba, problémy s bydlením, mimomanželský vztah jednoho z rodičů apod.) mohl mít pod kontrolou. Zmíněné druhy stresorů se mohou potencovat, zejména chudoba v kombinaci se společenskou izolací zvyšuje riziko, že dítěti nebude poskytována pozornost a péče, jakou potřebuje.“* (Matoušek, 2005, 2010, str. 30)

Pro lepší představivost jsou na následujícím schématu znázorněny tři aspekty posuzování situace, jak se prolínají a vzájemně spolu souvisí.

Rodinné faktory a faktory prostředí

Rodinná historie a fungování rodiny

Širší rodina

Bydlení

Zaměstnanost a příjem

Sociální integrace rodiny

Občanská vybavenost

Schéma č. 1 (Racek, a další, 2014)

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Případové studie ohrožených dětí

Jak jsem již uvedla v úvodu, v praktické části bakalářské práce se pokusím na několika případových studiích přiblížit, jak orgán sociálně-právní ochrany dětí funguje, jaké dělá kroky a jak spolupracuje s ostatními státními organizacemi. Jedná se o případy, se kterými jsem se za dobu svého působení na orgánu sociálně-právní ochrany dětí setkala a pracovala jsem s nimi jako klíčová sociální pracovnice. Tyto případy nejsou úplně typické, nejedná se totiž o klasické rozvodové konflikty, kterých je na každém OSPODu mnoho.

Pro zachování soukromí a nezaujatosti dotčených osob, jsou jména smyšlená a nejsou konkrétně jmenovány žádné orgány státní správy a samosprávy.

Metodu případové studie jsem zvolila, aby bylo možné co nejjasněji popsat, jakou formou je v naší republice zajištěna sociálně-právní ochrana dětí a jaké dílčí kroky může OSPOD provádět.

5.1 Děti ohrožené rodinným prostředím

V následující podkapitole se zaměřuji na kazuistiky, ve kterých je dítě napřímo ohroženo rodinným prostředím.

5.1.1 Kazuistika č. 1

Tento případ je specifický v tom, že se nejedná o problémy v běžné rodině mezi matkou a otcem, ale o problémy mezi matkou a babičkou ze strany otce. Je pravda, že tyto problémy pramení z minulosti, kdy nefungoval vztah mezi rodiči, ale v současné době v případě otce nijak nefiguruje. Kazuistika je také zvláštní v tom, že nezletilá Jitka (dále jen nezl.), která je hlavním účastníkem, má ještě sestru Hanu, ale tato zde také nefiguruje. Situace v rodině začala gradovat okamžikem, kdy se nezl. Jitka rozhodla, že se chce pravidelně stýkat se svou babičkou.

Rodinná anamnéza

Matka: narozena roku 1971, v úplné rodině. Má jednoho sourozence, a to bratra. Bydlí společně s rodiči a s nezl. mladší dcerou v rodinném domě, který vlastní napolovic s bratrem. Matka byla dlouhodobě vedena na Úřadu práce, jako žadatel o zaměstnání, nyní pracuje jako uklízečka.

Otec: narozen roku 1980, v úplné rodině. Má jednoho bratra. Otec otce zemřel, vychovávala ho pouze matka. V minulosti otec propadl gamblerství a prohrál mnoho peněz. V současnosti aktuální informace o otci ani jeho místo pobytu nikomu známy.

Rodinné prostředí:

Rodiče nevedou společnou domácnost od roku 2007, kdy se otec odstěhoval. V minulosti rodiče s nezl. dětmi bydleli dlouhou dobu u matky otce. Ze společného soužití vznikaly problémy, tak se rodina odstěhovala. Matka zůstala s nezl. dcerami sama. Bydlely v rodinném domě u rodičů matky. Matka s dcerami žila v jednom pokoji s nezl., kde byla pouze jedna postel, o kterou se dělily. Otec o nezl. dcery nejeví zájem a nikterak na ně nepřisívá, přesto že mu bylo výživné stanovené. Nereagoval ani na výzvu matky, kdy ho prosila o příspěvek na léky pro jednu z nezletilých dcer.

Popis případu

Spisová dokumentace nezletilých byla na OSPOD vedena od roku 2011, kdy probíhalo soudní řízení o úpravu rodičovské odpovědnosti. Rozsudkem okresního soudu byla schválena dohoda rodičů, na základě které byly obě nezletilé děti svěřeny do péče matky a otec se zavázal přispívat výživné na každou z dcer v částce 3 000 Kč.

V minulosti otec podával návrh na snížení výživného na částku 500 Kč měsíčně na každou z nezletilých. Rozsudkem okresního soudu byl návrh zamítnut. Rozsudkem krajského soudu byl změněn tak, že výživné stanovené otci na nezletilé se snížilo na částky 2 000 Kč měsíčně na každou z nezletilých.

V březnu roku 2016 se na OSPOD obrátila babička nezl. (matka otce). Babička uvedla, že by se ráda stýkala se svou vnučkou Jitkou, matka jí v tom však brání. Ze strany babičky

přetrvávala snaha řešit situaci dohodou, to však matka odmítala. Z tohoto důvodu babička podala k okresnímu soudu návrh na úpravu styku nezl. s prarodičem.

Nezl. bydlela v této době společně s matkou a sestrou v rodinném domě. Dům patří rodičům matky, kteří tam také bydlí. Výdaje spojené s bydlením činí 3 300 Kč. Matka pracuje v úklidové firmě.

Matka se stykem babičky s nezl. Jitkou nesouhlasí, protože babička nedokázala vychovat řádně své dva syny a nyní se o výchovu chce pokoušet u vnučky. Navíc v minulosti měla být babička na obě své vnučky vulgární.

Otec na nezl. dcery ničeho nepřispívá, na výživném má dluh. S nezl. dcerami se dlouhodobě nestýká ani nejeví žádný zájem.

Babička nezl. bydlí v bytě velikosti 2+kk, který má v osobním vlastnictví. Náklady s tímto spojené činí cca 6 500 Kč. Pracuje v prodejně a jídelně, na postu zástupce vedoucího. Její průměrný měsíční příjem činí cca 12 000 Kč. Ze sdělení babičky vyplývá, že svou vnučku viděla naposledy v lednu roku 2016 a to pouze na krátkou chvíli.

V září roku 2016 byl s nezletilou Jitkou proveden na OSPOD rozhovor. Nezletilá sdělila, že nyní se s babičkou nevidá, ale byla by ráda, kdyby se to do budoucna změnilo. Také uvedla, že má babičku stále ráda a přála by si, aby se všichni společně domluvili, jak to bude dál.

Rozsudkem okresního soudu, byl upraven styk nezl. s babičkou. Přičemž babička, je oprávněna stýkat se s nezletilou Jitkou každou první sobotu v měsíci v době od 9 hodin do 17 hodin, každý třetí víkend v měsíci od soboty 9 hodin do neděle 17 hodin, jeden týden v měsíci červenci a jeden týden v měsíci srpnu, jejichž termín je babička povinna matce sdělit písemně vždy do 30. 04. každého roku, a každoročně 28. 12. v době od 9 hodin do 17 hodin. Babička si nezletilou převezme a po ukončení styku předá v místě bydliště matky. Matka je povinna nezletilou ke styku řádně připravit a babičce předat.

V únoru roku 2017 OSPOD kontaktovala babička a sdělila, že předávání vnučky při stanoveném styku bývá velmi problematické. Matka bývá vulgární a babičce nadává tak, že křičí na celou ulici. Tomuto bývá přítomna i nezl. Jitka.

Při rozhovoru s nezl. Jitkou na půdě základní školy nám nezl. sdělila, že situace v rodině je špatná z důvodu konfliktního vztahu mezi matkou nezl. a babičkou ze strany otce. Situace

při předávání bývají velmi vypjaté, matka je vulgární jak na ni, tak na babičku. Fyzicky tahá nezl. Jitku zpět do domu. Když ji babička přivede o pár minut dříve k matce, matka nezl. Jitku do domu odmítá pustit, zabouchne před ní dveře. Jitka má zakázáno si cokoli od babičky nosit domů. Po příchodu Jitky domů jí matka prohledává batoh, všechny věci i telefon. Jednou u Jitky našla fotografii prababičky, kterou měla Jitka na její památku, tuto matka roztrhala. Dále se s ní matka, poté co Jitka přijede od babičky, i dva dny nebaví a mají doma dusno. Jitka uvedla, že s matkou neměly nikdy vřelý vztah, ale nyní je to velmi špatné a nezl. to nezvládá. Od doby soudního rozhodnutí s Jitkou nekomunikuje mladší sestra Hana a babička ze strany matky. Tito jí vyčítají, že rodinu zradila.

V následujících dnech po pohovoru ve škole, nezl. sama kontaktovala OSPOD a prosila, zda by ji pracovnice mohly před případovou konferencí opět navštívit ve škole. Sdělovala, že při minulém rozhovoru neřekla vše, protože se bála.

Sociální pracovnice nezletilou opětovně ve škole navštívily. Jitka sdělila, že ji matka odpoledne povede na případovou konferenci, kterou OSPOD svolal. Nezl. také sdělila, že vždy, když se vrátí od babičky, matka ji bezdůvodně zbije a poté se s ní i několik dní nebaví. Nezl. uvedla, že si vůbec není vědoma, čím jiným, než kontakty s babičkou, by matku mohla provokovat. Také jí vadí, že společně se sestrou a matkou spí na jedné posteli a nemá žádné soukromí. Nezl. bylo sděleno, že účast na případové konferenci bude ponechána na jejím zvážení.

V březnu roku 2017 byla na OSPOD uspořádána případová konference, které se zúčastnili psychologové, matka, babička, nezl. a zástupci OSPOD. Výsledkem byla dohoda mezi matkou a babičkou, že nezl. Jitka bude následujících 14 dní u babičky. A následně po uplynutí této doby bude situace opětovně vyhodnocena a budou podniknuty následné kroky.

Po uplynutí doby nezl. sdělila, že se k matce vrátit nechce, protože matka stále nepochopila, co se mezi nimi a samotné nezletilé děje. Návrat k matce je pro ni v tuto chvíli nepředstavitelný. Nezletilá psychicky nezvládá jednání matky, kdy tato ji trestala za to, že chodila k babičce a chtěla se s ní vídat.

Během dohodnuté čtrnáctidenní doby babička i nezl. využily psychologické pomoci, matka nikoliv. Matka sdělovala, že musí pracovat, aby mohla dcery živit a na běhání po nějakých úřadech a podobně nemá čas.

Ze sdělení školy vyplynulo, že nezl. nemá žádné výchovné problémy a celá vypjatá situaci se nijak neodrazila na jejích školních výkonech. Od doby, co byla nezl. u babičky, začala navštěvovat zájmový kroužek košíkové, o čemž vždy snila, ale nebylo jí to nikdy matkou umožněno.

Babička podala dva týdny po konání případové konference k okresnímu soudu návrh na vydání předběžného opatření na svěření nezl. do její péče a návrh ve věci samé. Návrh na vydání předběžného opatření jí byl usnesením zamítnut. Citované usnesení obdržel také OSPOD. Přestože se jedná o téměř patnáctiletého člověka, rozumově vyspělého, nebylo OSPODu umožněno vyjádřit se k podanému návrhu na předběžné opatření a sdělit tak soudu skutečnosti, které souvisejí s aktuální nelehkou situací nezletilého dítěte. Pro OSPOD jsou argumenty nezletilého dítěte, které je schopno vyjádřit velmi silné. OSPOD opakovaně vyslechnul názor nezletilé. Jde o nezl. dítě, které se nachází ve složité situaci, nejen v prostředí velmi špatných vztahů matky a babičky, avšak daleko horší je vyhocený a pro nezl. psychicky velmi náročný vztah s matkou. Stanovisko nezletilé OSPOD v této situaci nevnímá jako motiv k usnadnění povinností, neboť nezl. si všechny své povinnosti příslušející k jejímu věku dostatečně plní, ale je reakcí na současnou, pro ni nezvladatelnou situaci související se vztahem k matce. Téměř 15leté dítě má právo sdělit své potřeby a je ve věku, kdy minimálně OSPOD musí brát a bere její postoj za velmi vážný.

OSPOD s nezletilou hovořil koncem měsíce března 2017 v odpoledních hodinách s tím, že byla informována o zamítnutí návrhu babičky na nařízení předběžného opatření. Nezl. se na jednání OSPOD psychicky zhroutila, plakala a zoufale se snažila zjistit od pracovník OSPOD co má dělat, když si návrat, alespoň v současné době, k matce nedovede představit. Nezl. sdělila, že v případě, kdy by se měla vrátit k matce, šla by raději do dětského domova. Nezletilé byla vysvětlena možnost krizové intervence s tím, že byl dohodnut termín na příslušném pracovišti. Současně byla nezletilé vysvětlena možnost dobrovolného nástupu do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Vzhledem k tomu, že matka při jednání na OSPOD uvedla, že vidí možnost přivolání policie k řešení této situace a případnému předání nezletilé do její péče, nezletilá se tak dostala do ještě krizovější situace, která pro ni může být vážným ohrožením na jejím vývoji. Nezletilá se ocitla aktuálně v ohrožení svého normálního vývoje, byl vážně ohrožen a narušen její důležitý zájem. S ohledem na zamítnutí předběžného opatření podaného

babičkou nezl., OSPOD za těchto okolností vyhodnotil nutnost podání návrhu na vydání předběžného opatření, které může podat pouze OSPOD.

OSPOD v tomto případě vnímal zde také jako riziko, že by takovou situaci mohla nezl. Jitka řešit zkratovitým a nepředvídatelným jednáním, neboť se v této době projevovala psychicky velmi vypjatá.

Návrhu na předběžné opatření, které OSPOD podal k okresnímu soudu, bylo vyhověno a nezl. Jitka tak byla na dobu 1 měsíce svěřena do péče babičky. Soud si zároveň vyžádal podrobnou výchovnou zprávu, včetně zprávy od odborníků z oboru psychologie, provedeného šetření v místě bydliště matky, na základě těchto informací rozhodne, zda bude trvání předběžného opatření prodlouženo a nezl. zůstane u babičky či nikoli.

Za několik měsíců bylo nařízeno soudní jednání, při kterém byla vyslechnuta matka, babička i nezl. Jitka. Na základě výpovědí a provedeného dokazování, soud svěřil nezl. Jitku do péče babičky.

Intervence ze strany OSPOD

V tomto případě hrál OSPOD velmi důležitou roli. Přestože se babička jeho prostřednictvím pokoušela s matkou dohodnout, musel zasáhnout více represivně. U prvního soudního jednání navrhoval, aby styk s babičkou byl stanoven. I v zákoně je ustanoveno, že prarodič má právo se se svým vnoučetem stýkat. Toto bylo vštěpováno i matce.

Poté, co babička na OSPOD ohlásila, že předávání nezl. od matky i zpět k matce je velmi konfliktní a problémové, rozhodl se OSPOD uspořádat případovou konferenci. Na tuto konferenci byli přizváni odborníci z řad psychologů a jiných odborníků. Před konferencí byl dvakrát proveden pohovor s nezl. Jitkou a byla jí dána možnost, že se konference může zúčastnit, ale nemusí. Nezl. Jitka se rozhodla zúčastnit a všechny své problémy na konferenci veřejně vyjádřila a také vyslovila své přání zůstat aspoň po nějaký čas u babičky. Za spolupráce OSPOD a dalších odborníků byla snaha vytvořit s matkou a babičkou dohodu, přičemž by nezl. odešla s babičkou, pro stabilizaci psychického stavu nezletilé. Matce, babičce i nezl. bylo také nabídnuto psychologické poradenství. V budoucnu tohoto využila pouze babička s Jitkou. Na konci konference byla dohoda sepsána, podepsána a nezl. tedy odešla s babičkou.

Po čtrnácti dnech od případové konference klíčová pracovnice uspořádala na OSPOD intervizi. Na této byly dohodnuty následující kroky, které budou pro další stabilizaci situace učiněny. Byl tedy znovu proveden rozhovor s nezl., s matkou i s babičkou, kterým byl reflektován názor Jitky. Protože si Jitka přála nadále zůstat v péči babičky, bylo babičce doporučeno podání návrhu na vydání předběžného opatření. Vzhledem k tomu, že soud babiččinu návrhu nevyhověl a Jitka vyjádřila názor, že by raději šla do nějakého zařízení než zpět k matce, rozhodl se OSPOD podat návrh na vydání „rychlého“ předběžného opatření, podle §452 zvláštní řízení soudní, což znamená, že soud musel rozhodnout do 24 hodin od podání návrhu. Vzhledem k tomu, že psychický stav nezl. Jitky byl velmi labilní, sjednal jí OSPOD dva termíny krizové intervence.

OSPOD si také vyžádal podrobné zprávy o nezl. Jitce ze základní školy i z organizace, kam docházela na krizovou intervenci. Před nařízením soudního jednání také provedl sociální šetření v místě bydliště babičky i matky a zhodnotil podmínky, které byly v obou místech vytvořené pro správný vývoj nezletilé. Všechny získané informace poté doložil okresnímu soudu v podrobně vypracované výchovné zprávě.

5.1.2 Kazuistika č. 2

V uvedené kazuistice se jedná o druh surogátního mateřství, kdy matka za úplatu odosílá oplodněné vajíčko a dítěte se hned po porodu vzdala. Surogátní mateřství není v České republice legislativně vymezeno, tzn. že není ani jasně zakázáno ani dovoleno. Toto lze opřít o čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, který říká, že „každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá“.

V případové studii se objevuje mnoho jmen, pro ulehčení budu všechny osoby nazývat pouze křestními jmény. Nezletilou, která je vedena v evidenci OSPOD od svého narození, tj. rok 2013, budu nazývat jménem Blanka.

Rodinná anamnéza

Matka (dále jen paní Irena): narozena roku 1983, od roku 2002 vdaná. I po narození nezl. Blanky v manželství setrvává. Matka ji počala již s úmyslem okamžitého předání do péče pana Petra. Matka pracuje, vydělává si cca 12.500 Kč. Její manžel je rovněž zaměstnán. Bydlí v pronajatém bytě. Vzhledem k těhotenství matky tato získávala od otce rentu ve výši cca 17 tis. Kč měsíčně a dále jednorázovou platbu. Celková částka činila cca 300 tis. Kč. Rodina má hodně dluhů.

Matka s manželem jsou schopni vychovávat své dvě děti. Je dán tedy předpoklad, že by mohly zajistit i řádnou výchovu nezl. Blanky. Matka však není biologickým rodičem. O nezl. nemá zájem, ačkoliv pro případ, kdy by měla být nezl. Blanka svěřena do péče jiné osoby než pana Petra, chtěla by ji do své výchovy.

Otec, Petr Smutný (dále jen pan Petr): narozen roku 1947. Má se svou manželkou 2 již zletilé děti – obě jsou však zdravotně handicapované, žijí dosud ve společné domácnosti. Pan Petr má další dítě – nezl. Jaroslava, který je byl taktéž narozen z umělého oplodnění a byl donošen jinou náhradní matkou a nyní je také v jeho péči. Otec je stále pracovně aktivní.

Manželka otce, Dana Smutná (dále jen paní Dana): S manželem vychovává své další 2 děti. Dosud nebyly k jejich péči zjištěny žádné výhrady. Paní Dana je ve starobním důchodu.

Otec s manželkou vychovali své dvě již dospělé děti. Při komunikaci s nimi vyšlo najevo, že nemají uspokojeny vlastní rodičovské potřeby, když obě děti jsou postiženy.

Navíc se snaží uspokojovat především potřeby a přání své dcery Pavly tím, že jí umožnili starat se o dvě malé děti, které Pavla vnímá a z počátku i na veřejnosti prezentovala jako své.

Dcera otce a jeho manželky (dále jen slečna Pavla): tělesně handicapovaná, několikrát se bezúspěšně pokoušela mít své děti. Je v invalidním důchodu.

Rodinné prostředí:

Na počátku oba manželé prezentovali, že nezl. Blanka se narodila z „mimomanželského milostného vztahu“, jeho manželka mu vše odpustila. Posléze tvrdili, že tuto informaci sdělili proto, že si mysleli, že to bude jednodušší.

Péči o nezl. Blanku zabezpečuje především manželka pana Petra. I tak však u všech činností nechává v první fázi nezl. Blanku krmit, přebalovat svou dceru Pavlu Smutnou. Tato si s nezl. i hraje, když ji má položenou buď na sobě nebo leží vedle ní.

Otec se svou manželkou a jejich dětmi projevují nezl. své city. Při sociálních šetřeních bylo zjištěno, že se však jako matka nezl. prezentuje dcera Pavla manželů Smutných, která své děti mít nemůže.

Při jiném soudním roku však otec zmínil, že jeho dcera Pavla začíná být žárlivá na svou matku, paní Danu, neboť s ohledem na postupný vývoj dětí, se již nemůže slečna Pavla podílet na faktické péči o děti a údajně vnímá, že děti mají raději paní Danu.

Rodina žije v prostorném domě, který mají v osobním vlastnictví. Rodina je nadprůměrně finančně situována.

Popis případu

V červnu 2013 kontaktovala prozatím místně nepříslušný OSPOD sociální pracovnice z příslušného OSPOD se žádostí o provedení šetření v rodině pana Smutného z důvodu předání nezl. Blanky do péče biologického otce, pana Petra Smutného. V květnu 2013 se na příslušný OSPOD dostavila matka a pan Petr, kdy se dohodli, že nezl. Blanku převezme do péče pan Petr s ohledem na skutečnost, že je biologickým otcem nezl. Blanky.

Požadovaný OSPOD však již v březnu 2013 prováděl sociální šetření v místě bydliště pana Petra z důvodu přijetí jiného nezletilého dítěte, Aleše Smutného, nar. 2013, jehož matkou je paní Anežka Nováková. Pan Petr je zapsán v rodném listu nezl. Aleše jako otec. O šetření nás požádala sociální pracovnice porodnice, neboť jim nebyly známy přesné motivy rozhodnutí rodičů dítěte vzhledem k předání nezl. Aleše do péče otce, pana Petra Smutného.

Při první návštěvě pana Petra v březnu 2013 bylo zjištěno, že rodina bydlí v patrovém rodinném domě velikosti 6+1, který je ve vlastnictví dcery pana Petra, slečny Pavly.

Manželé Smutní mají své dvě již zletilé děti, které s nimi stále žijí ve společné domácnosti. Manželka otce si vždy přála mít velkou rodinu. Paní Dana byla nadšená, že prostřednictvím manžela bude mít dalšího člena rodiny. Dcera není schopna se bez dopomoci pohybovat. Dcera i syn jsou zatím bezdětní. Při šetření bylo zjištěno, že co se týče bytových a majetkových poměrů otce, tyto jsou nepochybně na velmi dobré úrovni.

Již v této chvíli se sociálním pracovnícím zdály okolnosti předání, resp. i početí nezl. Aleše zvláštní. Při pohovoru s paní Novákovou však nebyly pochybnosti sociálních pracovníc ve věci předání nezl. Aleše do péče pana Petra potvrzeny.

Při sociálním šetření v červnu 2013 bylo ověřeno, že pan Petr má v péči dva novorozence, nezl. Aleše Smutného a nezl. Blanku. Při návštěvě byl zastížen pouze pan Petr a jeho dcera Pavla. Manželka otce, paní Dana, byla hospitalizovaná v nemocnici. Péči tedy musel zajistit v plné míře pan Petr. Pan Petr uvedl, že nezl. Blanku si přivezli koncem května 2013.

Při začátku návštěvy se vzbudila nezl. Blanka, pan Petr jí šel připravovat mléko. Uvedl, že děti často pomáhá krmit dcera Pavla. Tato v době návštěvy seděla u stolu, na němž ležel přebalovací pult. Pan Petr začal nezl. Blance chystat jídlo a Blanku položil k dceři na stůl na nachystaný přebalovací pult. Následně začala slečna Pavla nezl. krmit. Každou chvíli jí

vypadla flaška z ruky, resp. nebyla schopna láhev řádně držet v ústech Blanky, s ohledem na svůj zdravotní stav ji pouze přidržovala. Během návštěvy začal plakat nezl. Aleš, pan Petr šel připravovat stravu i pro něj. Jedna sociální pracovnice pomohla nezletilého nakrmit, druhá dokrmila nezl. Blanku. Pan Petr vypadal vyčerpaně, byl zpocený. Slečna Pavla byla z krmení nadšená. Bylo vidět, že ji tato činnost vyčerpává, ale zároveň uspokojuje. Po krmení nezletilou hubičkovala na koleno a na tváře.

Pan Petr uvedl, že rodina s dětmi ven nechodí. Čekají, až budou obě děti podobně velké. Chtějí vzbudit dojem, že se jedná o dvojčata, která se narodila jejich dceři Pavle. Tuto historku sdělili i babičce ze strany pana Petra.

Na základě zjištěných skutečností při sociálních šetření v rodině manželů Smutných byl v červnu 2013 ze strany OSPODu podán k okresnímu státnímu zastupitelství podnět na prošetření z podezření ze spáchání trestného činu.

Sociální pracovnice uskutečnily ještě další neohlášená šetření. Při nich členové rodiny potvrzovali stále stejný postoj k postavení obou nezletilých dětí v rodině. Jako matka se prezentuje spíše dcera manželů Smutných, slečna Pavla. Paní Dana je považována za babičku. Členové rodiny dále sdělili, že ven s dětmi stále nechodí. Nezl. děti pobývají venku většinou v kočárku na zahradě. Pan Petr bývá většinou přes den v zaměstnání, někdy jezdí i na několik dní na služební cesty. Občas se stává, že nezl. děti hlídá slečna Pavla, pokud paní Dana vyřizuje potřebné záležitosti.

Co se týče matky nezl. Blanky, tato se o dceru nijak nezajímá, od porodu ji neviděla.

V lednu 2014 byla v bydlišti pana Petra provedena domovní prohlídka z důvodu trestního řízení ve věci podezření ze spáchání přečinu svěřením dítěte do moci jiného dle § 169 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. V této věci bylo prováděno další vyšetřování. Při prohlídce byla přítomna sociální pracovnice OSPOD, která po celou dobu asistovala v péči o obě nezletilé děti, neboť paní Dana se většinu času pohybovala po domě mimo dosah dětí z důvodu požadavku příslušníků PČR, aby byla přítomna domovní prohlídka v jednotlivých místnostech.

V době prohlídky byla v domě i prababička (matka paní Dany ve věku 92 let), která je na svůj věk velmi vitální. Bylo však zjevné, že děti, které se již pohybují z místa a jsou celkově daleko aktivnější, než při minulých návštěvách v rodině, nezvládá opatrovat. Stejně tak

nebyli schopni činit potřebné úkony kolem dětí slečna Pavla a její bratr Pavel Smutný, který byl také v místnosti s dětmi. Slečna Pavla po celou dobu seděla u stolu.

Jídlo ráno, po příchodu příslušníků PČR, i pozdější svačinu musela přijít přichystat paní Dana. Přebalování dětí zajišťovala sociální pracovnice. Musela však pokaždé, na pokyn paní Dany, položit postupně obě děti na podložku před slečnu Pavlu, která vyžadovala, aby se podílela na přebalování dětí. Vzhledem k velké pohybové aktivitě dětí bylo nutné obě děti pečlivě hlídat. Nezl. Blanka se na podložce stavěla na hlavičku a snažila se odrážet patičkami. Bez kontroly další osoby nebylo z důvodu bezpečí dětí možné, aby tuto činnost dělala jen slečna Pavla. Nicméně tato chtěla být při těchto činnostech přítomna. Sociální pracovnice tedy musela děti přebalovat vedle ní, přestože jí tyto i další činnosti související s fyzickou péčí o děti neumožňuje její fyzický zdravotní stav. Přebalování za součinnosti slečny Pavly probíhalo u nezl. dětí tak, že byla schopna pouze přidržet krátce suchý zip na plenkách dětí, jiné úkony v souvislosti s fyziologickými potřebami dětí nebyla schopna z důvodu zdravotního omezení vykonat (tedy např. otřít děti, umýt, zasypat).

V průběhu prohlídky bylo zjevné, že slečna Pavla má obě děti jako panenky, s nimiž se může bavit, hrát si s nimi, že však není schopna rozpoznat, kde je hranice určitého, zatím fyzického ohrožení dětí.

Po jídle a přebalení byly obě děti položeny na zem na deku, kde si hrály s hračkami. Nezl. Aleš již lezl po kolenou. Nezl. Blanka se odráží hlavou a chodidly a posunem se tak dostane, kam potřebuje. Postupně se přesunula po obývacím pokoji ke krbu, kde by si mohla ublížit tím, že se bouchne do hlavy. Po celou dobu se na děti díval Pavel Smutný, podivně se usmíval, ale nikdy nic kolem dětí neudělal sám. Pokud něco přinesl nebo posunul děti od překážky, vždy až na požadavek někoho z přítomných. Ve chvíli, kdy šla paní Dana omýt jedno z dětí po stolici, druhé dítě tak bylo de facto bez dozoru.

Při přítomnosti sociální pracovnice při zmíněné prohlídce je tedy zřejmé, že pokud není přítomna paní Dana či pan Petr, není nikdo další z rodiny schopen zajistit uspokojení jak základních životních potřeb obou nezletilých, tak i jejich bezpečí a ochranu.

Na základě všech získaných informací měl tedy OSPOD za to, že zájem dítěte, konkrétně výchova, citový a sociální vývoj nezl. Blanky i nezl. Aleše jsou vážně ohroženy, a to zejména s ohledem na skutečnost, že na jeho péči se ve značné míře podílí slečna Pavla, u níž je diagnostikováno vážné tělesné postižení. Při sociálních šetřeních byla péče slečny

Pavly shledána sociálními pracovníci jako značně nedostatečná. Nedokáže u nezl. dětí uspokojit ani základní fyziologické potřeby jako je strava, hygiena apod. V současném věku obou nezletilých dětí se vytváří přirozené rozdíly v rozlišování blízkých a cizích lidí. Sociální status nezl. Aleše i nezl. Blanky v rodině není přirozený, když se za jejich matku vydává slečna Pavla, čímž je o to více ohrožena i identita dětí, jejich zdravý psychický vývoj a jejich vrozené vazby, které rovněž významně ovlivňují celkový vývoj dětí.

V únoru 2014 proběhlo u okresního soudu soudní jednání ve věci zrušitelného osvojení nezl. Aleše Smutného ze strany manželky jeho otce, paní Dany. I při tomto jednání oba manželé Smutní potvrdili, že narození obou dětí bylo předem naplánováno a to především z toho důvodu, že se jejich dceři nepodařilo otěhotnět. O děti ve značné míře pečuje jejich dcera Pavla. Paní Dana přiznala, že jsou nyní velká rodina a mají možnost vychovávat zdravé děti. Na základě rozsudku vydaného krajským soudem, se paní Dana stala osvojitelkou nezletilého Aleše.

Začátkem roku 2017 probíhalo soudní řízení ve věci zrušitelného osvojení nezl. Blanky, paní Danou. Rozsudkem okresního soudu byl návrh paní Dany na osvojení nezl. Blanky zamítnut. Paní Dana však proti tomuto podala odvolání a rozsudkem krajského soudu se nezl. Blanka stala osvojencem paní Dany.

Intervence ze strany OSPOD

Nezletilá byla zařazena pod ustanovení § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí jako dítě ohrožené a byl vypracován Individuální plán na ochranu nezletilé Blanky. Veškeré aktivity OSPOD poté směřovaly v zájmu dítěte k řešení situace nezletilé v souvislosti s jejím velmi nestandardním přijetím do rodiny, které řešilo i okresní státní zastupitelství.

Vzhledem k velmi nestandardnímu přijetí nezl. Blanky do rodiny podal OSPOD návrh na stanovení dohledu nad nezletilou. Tento byl okresním soudem stanoven.

V květnu 2014 byly s kauzou nezl. Blanky seznámeni také pracovníci Ministerstva práce a sociálních věcí za přítomnosti pracovníků krajského úřadu, odboru sociálních věcí. Pracovníci OSPOD i přes výhrady pana Petra nevyjádřili žádné výhrady k postupu OSPOD ani pro stránce právní, ani po stránce metodické. Celý postup byl vyhodnocen jako správný, v zájmu a na ochranu nezl. a bylo doporučeno pokračovat v dohledu nad nezl. dětmi.

OSPOD vyhodnotil situaci nezl. dětí za závažnou i pokud se týká budování identity nezl. dětí. Vnímá postavení dětí v rodině za ohrožující jejich zdravý vývoj, výchovu a to i v rozsahu vztahových rámců vytvářených od počátků v této rodině. Vnímá zde také jako riziko u ve vnímání dětí v rámci širšího okolí a společnosti, a to jako nestandardní, čímž by mohly být do budoucna stigmatizovány. Z těchto důvodů navrhuje v setrvání dohledu nad nezl. dětmi. Obě děti také byly zařazeny do evidence dětí vhodných do náhradní rodinné péče úřadu u krajského úřadu.

V rodině probíhaly častá sociální šetření a byly prověřovány podmínky vhodné pro vývoj a výchovu nezl. dětí. OSPOD také spolupracoval s odborníky, např. s lékaři, Policií České republiky, krajským úřadem, Ministerstvem práce a sociálních věcí a okresním i krajským soudem.

I přes výhrady pana Petra k postupu sociálních pracovníků, se pracovníci chovaly k rodině korektně, ohleduplně a v rámci standardů a etického kodexu sociálních pracovníků.

Závěr

Cílem mé práce bylo na základě analýzy dokumentů popsat způsob a efektivnost práce orgánů sociálně právní ochrany dětí. Je více než jasné, že OSPOD má ve společnosti nezastupitelné místo a požadavky na něj jsou vysoké. Také se ve své práci věnuji druhům jednotlivých podnětů, které mohou být tímto orgánem navrženy, příčinám a důvodům, proč k těmto podnětům vůbec dochází.

Sociální práce je velmi různorodá a často komplikovaná. Je o to těžší, že mnohdy závisí na jejich nelehkém rozhodnutí další osud nezletilých dětí. Je kladen velký důraz na vzdělání a všeobecný rozhled sociálních pracovníků, především v oblasti sociální a právní.

Sociální pracovníci, ač se snaží dětem a jejich rodinám pomoci, jejich intervence v rodině není vždy vítaná. Mezi důležité vlastnosti sociálního pracovníka patří trpělivost a empatii. Je nesmírně důležité získat klientovu důvěru a ukázat mu, že se je z naší strany snaha mu pomoci. U každého sociálního pracovníka je kladen také důraz na psychohygienu, neboť jako každá práce, má i tato svá úskalí a jedním z nich je vysoká psychická náročnost.

V praktické části jsou podrobeny zkoumání případové studie, ve kterých ukazují postup orgánu sociálně-právní ochrany dětí v komplikovaných případech.

Anotace

Tato bakalářská práce se nese název Orgány sociálně právní ochrany dětí a jejich činnost při pomoci ohroženým dětem. Zabývám se zde orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Práce je rozdělena na praktickou a teoretickou část. V teoretické části činnosti vymezuji orgán péče o děti a jeho zakotvení v právním systému České republiky. Dále se zabývám dítětem, jako stěžejním prvkem sociálně-právní ochrany. Vysvětluji zde pojem ohrožené dítě a posouzení jeho situace. V praktické části uvádím pro názorný příklad práci orgánů sociální práce na dvou případových studiích. Ve studiích jsou detailně popsány případy a na nich je názorně popsána intervence orgánu péče o děti.

Klíčová slova: Péče, mládež, dítě, prevence, poradenství, prostředí, intervence, ohrožené děti.

Annotation

This bachelor's thesis is called the Institutions of Social and Legal Protection of Children and their Activities in Assistance to Endangered Children. I deal here with the institution of social and legal protection of children. The thesis is divided into practical and theoretical part. In the theoretical part of the activity I define the child care institution and its anchoring in the legal system of the Czech Republic. I also deal with the child as a key element of social and legal protection. I explain the concept of a child at risk and its situation. In the practical part, I will show the work of the bodies of social work in two case studies. The studies describe the cases in detail and describe child care interventions.

Keys words: Care, youth, a child, prevention, consultancy, background, intervention, endangered children.

Soupis použité literatury a pramenů

1. ČESKO. Zákon č. 2/1993, Sb., Listina základních práv a svobod, 1992, In: Sběrka zákonů České republiky. Dostupný také z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>
2. ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí
3. **Bechyňová, Věra a Konvičková, Marta.** *Sanace rodiny*. Praha: Portál, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-262-0031-4.
4. **Dunovský, Jiří, Dytrych, Zdeněk a Matějček, Zdeněk.** 1995. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. 80-7169-192-5.
5. **Kořínková, Karolína.** *Posouzení situace ohrožených dětí a jejich rodin*. Brno, 2007. Diplomová práce. Fakulta sociálních studií Univerzity Masarykovy. Vedoucí diplomové práce PhDr. Pavel Navrátil, PhD.
6. **Kraus, Blahoslav a Poláček, Věra a kolektiv.** 2001. *Člověk prostředí výchova*. Brno: Paido, 2001. 80-7315-004-2.
7. **Lovasová, Lenka.** 2006. *Rodinné vztahy*. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 80-86991-66-0.
8. **Matoušek, Oldřich a spol.** 2005, 2010. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, s.r.o., 2005, 2010. 978-80-7367-818-0.
9. **Navrátil, Stanislav a Mattioli, Jan.** 2011. *Problémové chování dětí a mládeže-Jak mu předcházet, jak ho eliminovat*. Praha: Grada, 2011. 978-80-247-3672-3.
10. **Novotná, Věra a Burdová, Eva.** *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí - komentář*. Praha: Linde, 2007. ISBN 978-80-7554-022-5
11. **Racek, Jindřich, Solařová, Hana a Svobodová, Alena.** 2014. *Vyhodnocování potřeb dětí-Praktický průvodce: Metodika vyhodnocování*. Praha: Lumos Foundation, 2014. 978-80-260-5521-1.
12. **Sobotková, Irena.** 2001. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. 80-7178-559-8
13. **Špeciánová, Šárka.** *Sociálně-právní ochrana dětí*, Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí. 978-80-86991-27-6.

14. **Vavřina, Jiří.** *Orgány sociálně právní ochrany dětí a jejich činnost při pomoci ohroženým dětem.* Brno, 2010. Diplomová práce. Fakulta humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí diplomové práce doc. Ing. Antonín Řehoř, CSc.
15. **Zborníková, Kateřina.** *Posuzování funkčnosti rodiny v Jihočeském kraji.* České Budějovice, 2012. Diplomová práce. Fakulta zdravotně sociální Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Vedoucí diplomové práce Mgr. Jana Stejskalová, Ph.D.
16. **2010.** Poruchy rodiny. *Rodinné vztahy.* [Online] 7. duben 2010. <http://rodinne-vztahy.blog.cz/1004/poruchy-rodiny>.

Seznam použitých zkratk

aj.	a jiné
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
IPOD	individuální plán ochrany dítěte
Kč	korun českých
např.	například
nezl.	nezletilé dítě
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
SPOD	sociálně-právní ochrana dětí
tis.	Tisíc
tzv.	tak zvané
§	paragraf